

AMBASADORI ODRŽIVOG
RAZVOJA I ŽIVOTNE SREDINE
ENVIRONMENTAL AMBASSADORS
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ
ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Analiza trenutne situacije vezano za Cilj održivog razvoja 13 – Akcija za klimu, u odnosu na potciljeve, sa osvrtom na situaciju u Srbiji

Decembar 2020.

**Analiza trenutne situacije vezano za Cilj održivog razvoja 13 - Akcija za klimu,
u odnosu na potciljeve, sa osvrtom na situaciju u Srbiji**

Autor: Prof. dr Anđelka Mihajlov

Dizajn: Miša Jovanović

Urednik: Aleksandra Mladenović

Izdavač: Ambasadori održivog razvoja i životne sredine, Beograd

Tiraž: 400

Štampa: Original, Gornji Milanovac

ISBN: 978-86-89961-15-7

Analiza je pripremljena u okviru projekta „Cilj 13: Akcija za klimu- Borba protiv klimatskih promena i njihovog uticaja u lokalnim zajednicama“, (<http://ambassadors-env.com/project/cilj-odrzivog-razvoja-13-akcija-za-klimu-borba-protiv-klimatskih-promena-i-njihovog-uticaja-u-lokalnim-zajednicama>) kojim je 2020. godine Ministarstvo zaštite životne sredine Republike Srbije podržao implementaciju projekta: ENV-net factoring the environmental portfolio for Western Balkans and Turkey in the EU Policy Agenda (ref. no. 2017/394-372)- <http://ambassadors-env.com/en/project/env-net/>

Ovaj dokument je nastao u okviru projekta ENV.net finansiranog od EU. Mišljenja i stavovi iskazani u njemu ne predstavljaju nužno mišljenje i stav Evropske komisije.

Dodatno, mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost autora i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Ministarstva zaštite životne sredine Republike Srbije

Analiza trenutne situacije vezano za Cilj održivog razvoja 13 – Akcija za klimu, u odnosu na potciljeve, sa osvrtom na situaciju u Srbiji¹

1.Klimatske promene

Kao jedan od najznačajnijih problema našeg vremena identifikuju se klimatske promene. Ima više definicija klimatskih promena, ali većina njih ukazuje da su to promene klime koje se pripisuju raznim aktivnostima koje se beleže tokom dužeg vremenskog perioda i koje menjaju sastav atmosfere. Treba napomenuti da se kada se govori o klimatskim promenama ne misli se na prirodne cikluse zagrevanja i hlađenja koje je opisao naš poznati naučnik Milutin Milanković, već na promene koje su izazvane ljudskom aktivnošću. Glavne posledice klimatskih promena su: - povećanje temperature na Zemljinoj površini; – topljenja polarnih kapa i glečera; – porast nivoa mora; – promene obrazaca padavina; – povećane učestalosti ekstremnih vremenskih događaja; – acidifikacija okeana. Za više informacija o klimatskim promenama pogledati, na primer, obrazovni materijal „Klimatski paket“².

2.Sedamnaest Ciljeva održivog razvoja

Ujedinjene nacije (UN) su na Samitu (UNGA) održanom septembra 2015. godine usvojile rezoluciju „**Agenca 2030 za održivi razvoj**“³ (često se navodi kao „Agenca 2030“, što je usvojeno i u tekstu u nastavku); Agenca se rukovodi svrhom i principima Povelje UN, uključujući puno poštovanje međunarodnog prava. Kroz Agenetu 2030 ponovno su potvrđeni ishodi svih glavnih konferencija i samita Ujedinjenih nacija koji su postavili solidnu osnovu za održivi razvoj i pomogli u oblikovanju nove agende, gde spadaju Konferencija o životnoj sredini i razvoju 1992 u Rio de Žaneiru, Svetski samit o održivom razvoju 2002. godine i posebno Konferencija UN o održivom razvoju u Rio de Janeiru 2012., na kojoj je ustanovljena potreba identifikovanja skupa univerzalnih ciljeva koji će ispuniti hitne političke, ekonomski i izazove zaštite životne sredine sa kojima se suočava svet. Usvajanje Agende 2030 se poklopilo sa drugim istorijskim sporazumom postignutim 2015. godine na klimatskoj konferenciji COP21 u Parizu („Pariski sporazum“). Zajedno sa Sendajskim okvirom za smanjenje rizika od katastrofa, potpisanim u Japanu marta 2015. godine, ovi sporazumi pružaju skup zajedničkih standarda i dostižnih ciljeva za smanjenje emisije ugljenika, upravljanje rizicima od klimatskih promena i prirodnih katastrofa i za prilagođen razvoj nakon kriza.

¹ Ambasadori održivog razvoja i životne sredine, u okviru projekta „Cilj 13: Akcija za klimu-Borba protiv klimatskih promena i njihovog uticaja u lokalnim zajednicama“, kojim je 2020. godine Ministarstvo zaštite životne sredine Republike Srbije podržalo implementaciju projekta podržanog od EU: ENV-net factoring the environmental portfolio for Western Balkans and Turkey in the EU Policy Agenda (ref. no. 2017/394-372) <http://ambassadors-env.com/en/project/env-net/>; angažovan ekspert za ovu analizu i autor Prof. dr Andelka Mihajlović, septembar 2020.

² „Klimatski paket“ obrazovni materijal, u toku je adaptacija za korišćenje u Srbiji, informacije na: <https://www.klimatskepromene.rs/vesti/klimatski-obrazovni-paket/> ; <https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/presscenter/articles/2020/klimatski-paket-u-srbiji.html> , i ambassadors-env.com/en/project/adaptation-of-the-innovative-interactive-learning-toolkit-on-climate-change-the-climate-box/

³ A/RES/70/1 – Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, dostupno na: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf

Agenda 2030 je globalna strategija za planetu, sa 17 ciljeva i uključuje tri dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, društvenu uključenost i zaštitu i unapređenje životne sredine.

Ciljevi održivog razvoja (u daljem tekstu koristi se i skraćenica COR) su nadogradnja na Milenijumske razvojne ciljeve (koji su važili od 2000. do 2015. godine), kojima bi trebalo dovršiti ono što Milenijumski ciljevi nisu postigli. COR su jedinstveni po tome što potvrđuju međunarodnu posvećenost da se trajno i svuda zaustavi siromaštvo, sa ambicijom „da niko ne ostane iza njih“; oni uključuju sve ljudе kako bi se izgradilo održivije, sigurnije, prosperitetnije društvo i očuvala planeta.

Od država potpisnica UN *Agende 2030* očekuje se da mobilišu sve resurse kojima bi ciljevi bili ostvareni do 2030. godine u oblastima od kritičnog značaja za čovečanstvo i planetu (Agenda 2030 počela je da važi 1.1.2016., a sada je na raspolaganju još 10 godina!).

Kako je preostalo još nešto manje od deset godina za postizanje ciljeva održivog razvoja, svetski lideri na samitu⁴ u septembru 2019. godine pozvali su na **Dekadu za akcije** delovanja za održivi razvoj 2020-2030⁵ (#ForPeopleForPlanet) i obavezali se da će mobilisati finansiranje, poboljšati nacionalnu primenu i ojačati institucije za postizanje COR do ciljane datuma 2030. godine.

Ciljevi održivog razvoja (COR) su⁶:

- COR 1 – SVET BEZ SIROMAŠTVA
- COR 2 – SVET BEZ GLADI
- COR 3 – ZDRAVLJE I BLAGOSTANJE
- COR 4 - KVALITETNO OBRAZOVANJE
- COR 5 – RODNA RAVNOPRavnost
- COR 6 – ČISTA VODA I SANITARNI USLOVI
- COR 7 – DOSTUPNA I OBNOVLJIVA ENERGIJA
- COR 8 – DOSTOJANSTVEN RAD I EKONOMSKI RAST
- COR 9 – INDUSTRija, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA
- COR 10 – SMANjenje NEJEDNAKOSTI
- COR 11 - ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE
- COR 12 – ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA
- COR 13 – AKCIJA ZA KLIMU**
- COR 14 – ŽIVOT POD VODOM
- COR 15 – ŽIVOT NA ZEMLJI
- COR 16 – MIR, PRAVDA I SNAŽNE INSTITUCIJE
- COR 17 – PARTNERSTVOM DO CILjeVA

Sedamnaest COR prate 169 potciljeva (ishoda) i preko 231⁷ indikatora⁸ (na dan 17. jula 2020 ažurirana klasifikacija indikatora sadrži⁹ 123 indikatora nivoa I, 106 indikatora nivoa II i 2 indikatora koji imaju više nivoe¹⁰).

4 High-level political forum on sustainable development <https://undocs.org/en/A/HLPF/2019/1.1>

5 Decade of Action to deliver the Global Goals <https://www.un.org/sustainabledevelopment/decade-of-action/>

6 (<https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/sustainable-development-goals.html>)

7 <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>

8 <https://unstats.un.org/sdgs/>

9 <https://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/tier-classification/>

10 različite komponente indikatora klasifikovane su u različite nivoe

Generalno, indikatori su grupisani na osnovu kriterijuma za klasifikaciju nivoa¹¹:

Nivo 1 - Indikator je konceptualno jasan, ima međunarodno uspostavljenu metodologiju i dostupni su standardi, a države redovno prikupljaju podatke za najmanje 50 procenata zemalja i stanovništva u svakoj regiji u kojoj je indikator relevantan.

Nivo 2 - Pokazatelj je konceptualno jasan, ima međunarodno uspostavljenu metodologiju i dostupni su standardi, ali države ne pružaju redovno podatke.

Nivo 3 - Za pokazatelj još uvek nisu dostupne međunarodno utvrđene metodologije ili standardi, ali metodologija / standardi se razvijaju (ili će biti) razvijeni ili testirani. (Od 51. zasedanja Statističke komisije UN-a 2020. godine, globalni okvir indikatora ne sadrži nijedan indikator nivoa III).

Svih 17 COR su međusobno povezani (što je i osnova COR br. 17); uspeh u primeni jednog utiče na uspeh drugih.

3. Cilj održivog razvoja 13: akcija za klimu (preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njenih posledica)

Analiza data u ovom dokumentu je fokusirana na COR 13: akcija za klimu. Kroz ovaj COR ističe se preduzimanje hitnih mera za borbu protiv klimatskih promena (videti tačku 1. ove analize) i njihovih uticaja.

Danas se čini da se klimatske promene nastavljaju neometano¹², jer globalna zajednica ne pokazuje punu posvećenost koja je potrebna za preokret ka održivosti planete. Period od 2010. do 2019. godine je bio najtoplij i kada zabeležen, donoseći sa sobom ogromne požare, uragane, suše, poplave i druge klimatske katastrofe na svim kontinentima. Klimatske promene pogađaju sve zemlje sveta. To remeti nacionalne ekonomije i utiče na živote i sredstva za život, posebno za najugroženije. Vremenski obrasci se menjaju, nivo mora raste, a vremenski događaji postaju sve ekstremniji.

Ako se ne zaustavi, klimatske promene će dovesti do porasta prosečnih globalnih temperatura preko 3 °C i negativno će uticati na svaki ekosistem. Već je uočljivo da klimatske promene mogu pojačati pretnje poput vremenskih ekstremnih događaja, nestaćice hrane i vode. Imamo priliku da preduzmemo akcije koje će dovesti do više radnih mesta, velikog prosperiteta i boljeg života za sve, uz smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte (čije emisije su glavni uzročnik klimatskih promena) i jačanje otpornosti na klimatske promene.

Moramo zнатно povećati svoje napore u borbi protiv klimatskih promena. Svet mora transformisati najpre svoje strategije obezbeđivanja energije, industrije, transporta, hrane, poljoprivrede i šumarstva, kako bi se osiguralo ograničavanje porasta globalne temperature (znatno) ispod 2°C, možda čak i 1,5°C. Da bi se postigla nisko-ugljenična, klimatski otporna tranzicija, potreban je mnogo veći obim godišnjih ulaganja na svim nivoima, od globalnog do lokalnog.

COR13 je jedini Cilj održivog razvoja koji ima napomenu, kojom se priznaje da je: "Ovkirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama primarni međunarodni međuvladin forum za pregovaranje o globalnom odgovoru na klimatske promene". Ovo drugim rečima znači da se **kod COR13 moraju paralelno gledati Agenda 2030 i Pariski sporazum¹³ (odnosno procesi u okviru UNCCC¹⁴)**.

11 <https://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/tier-classification/>

12 https://www.un.org/sustainabledevelopment/wp-content/uploads/2019/07/13_Why-It-Matters-2020.pdf

13 <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

14 <https://unfccc.int/>

Iako se predviđa da će emisije gasova sa efektom staklene bašte pasti za oko 6 procenata u 2020. godini zbog zabrana putovanja i usporavanja ekonomije tokom pandemije COVID-19, procenjuje se da će ovo poboljšanje biti samo privremeno. Očekuje se da će se emisije vratiti na viši nivo, kada globalna ekonomija počne da se oporavlja od pandemije.

Cilj održivog razvoja 13 (poglavlje 3.) ima 5 potciljeva/ishoda (poglavlje 3.1.) i za sada se prati korišćenjem ¹⁵, odnosno 8 indikatora kada se uzme u obzir sprovodjenje na lokalnom nivou¹⁶ (poglavlje 3.2.).

3.1. Potciljevi (ishodi) Cilja održivog razvoja 13

Potciljevi (željeni ishodi) COR 13 bliže određuju aktivnosti koje treba preduzeti i dati su u tabeli koja sledi.

Potciljevi (ishodi) COR 13	
COR 13*: akcija za klimu (preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njenih posledica)	13.1. Osnaziti prilagodljivost i adaptivni kapacitet na rizike povezane sa klimatskim uslovima i prirodnim katastrofama u svim zemljama
	13.2. Integrисati mere vezane za klimatske promene u nacionalne politike, strategije i planiranje
	13.3. Unaprediti obrazovanje, podizanje nivoa svesti, kao i ljudske i institucionalne kapacitete u vezi sa ublažavanjem i smanjivanjem uticaja klimatskih promena, odnosno sa prilagođavanjem i ranim upozoravanjem na klimatske promene
	13.a. Primeniti obavezu koju su razvijene zemlje potpisnice „Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama“ ¹⁷ preuzele kako bi zajedno prikupile 100 milijardi dolara godišnje do 2020. godine iz svih izvora i tako odgovorile na potrebe zemalja u razvoju u kontekstu značajnih aktivnosti na ublažavanju negativnih uticaja klimatskih promena i transparentnosti primene, te u potpunosti operacionalizovati Zeleni klimatski fond ¹⁸ kroz njegovu kapitalizaciju, što je pre moguće.
	13.b. Promovisati mehanizme za podizanje kapaciteta za delotvorno planiranje i upravljanje u vezi sa klimatskim promenama u najnerazvijenijim zemljama, što podrazumeva i fokusiranje na žene i mlade, odnosno na lokalne i marginalizovane zajednice.

3.2. Indikatori Cilja održivog razvoja 13

Potciljevi/ishodi (poglavlje 3.1.) prate se preko indikatora. U tabeli koja sledi dati su indikatori (kolona desno; ¹⁹, odnosno 8 indikatora kada se uzme u obzir sprovodjenje na lokalnom nivou²⁰) kojima se prati sprovođenje COR 13.

15 [https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11097/ears_pg3_inf%20\(3\).pdf?](https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11097/ears_pg3_inf%20(3).pdf?)

16 <http://sdg.indikatori.rs/sr-latn/area/climate-action/>

17 <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-convention/status-of-ratification/status-of-ratification-of-the-convention>

18 Green Climate Fund <https://unfccc.int/process/bodies/funds-and-financial-entities/green-climate-fund;www.greencclimate.fund/>

19 [https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11097/ears_pg3_inf%20\(3\).pdf](https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11097/ears_pg3_inf%20(3).pdf)

20 <http://sdg.indikatori.rs/sr-latn/area/climate-action/>

Potciljevi (ishodi) COR 13	Indikatori za praćenje COR 13
13.1. Osnaziti prilagodljivost i adaptivni kapacitet na rizike povezane sa klimatskim uslovima i prirodnim katastrofama u svim zemljama	<p>13.1.1²¹ Broj smrtnih slučajeva, nestalih lica i lica direktno pogodenih katastrofama na 100.000 stanovnika</p> <p>13.1.2²² Broj zemalja koje usvajaju i primenjuju nacionalne strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendai okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015.-2030. godine</p> <p>13.1.3²³ Udeo lokalnih samopravila koje usvajaju i primenjuju strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa</p>
13.2. Integrirati mreže vezane za klimatske promene u nacionalne politike, strategije i planiranje	<p>13.2.1 Broj zemalja koje su dostavile svoje komunikacije o uspostavljanju ili operacionalizaciji integrisanih politika/strategija/planova za povećanje njihove sposobnosti da se prilagode negativnim uticajima klimatskih promena, i koji podstiču otpornost na klimatske promene i razvoj sa niskim emisijama gasova sa efektom staklene baštne na način koji ne ugrožava proizvodnju hrane i uključujući nacionalni plan adaptacije, nacionalno utvrđene doprinose, nacionalne komunikacije, dvogodišnje ažurirane izveštaje ili drugo)</p>
13.3. Unaprediti obrazovanje, podizanje nivoa svesti, kao i ljudske i institucionalne kapacitete u vezi sa ublažavanjem i smanjivanjem uticaja klimatskih promena, odnosno sa prilagođavanjem i ranim upozoravanjem na klimatske promene	<p>13.3.1 Broj zemalja koje su integrisele pitanja ublažavanja, prilagođavanja, smanjenja uticaja i ranog upozoravanja u kurikulumu za osnovno, srednje, visoko obrazovanje</p> <p>13.3.2 Broj zemalja koje su dostavile svoje komunikacije o izgradnji institucionalnih, sistemskih i pojedinačnih kapaciteta za sprovođenje prilagođavanja, ublažavanja, transfera tehnologije, i razvojnih aktivnosti</p>
13.a. Primeniti obavezu koju su raznjene zemlje potpisnice „Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama“ ²⁴ , preuzele kako bi zajedno prikupele 100 milijardi dolara godišnje do 2020. godine iz svih izvora i tako odgovorile na potrebe zemalja u razvoju u kontekstu značajnih aktivnosti na ublažavanju negativnih uticaja klimatskih promena i transparentnosti primene, te u potpunosti operacionalizovati Zeleni klimatski fond ²⁵ kroz njegovu kapitalizaciju, što je pre moguće.	<p>13.a.1 Iznos mobilisanih US dolara godišnje u periodu od 2020. do 2025. godine za svrhe dostizanja preuzete obaveze od US 100 milijardi dolara</p>
13.b. Promovisati mehanizme za podizanje kapaciteta za delotvorno planiranje i upravljanje u vezi sa klimatskim promenama u najnerazvijenijim zemljama, što podrazumeva i fokusiranje na žene i mlade, odnosno na lokalne i marginalizovane zajednice.	<p>13.b.1 Broj najnerazvijenih zemalja i malih ostrvskih zemalja u razvoju koje dobijaju specijalizovanu podršku, kao i iznos podrške, uključujući finansije, tehnologiju i izgradnju kapaciteta, za mehanizme podizanja kapaciteta za delotvorno planiranje i upravljanje u vezi sa klimatskim pitanjima, uključujući naglasak na žene, mlađe i lokalne i marginalizovane zajednice</p>

* Priznajući da je Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama primarni međunarodni medjuvladni forum za pregovaranje o globalnom odgovoru na klimatske promene

²¹ Vidi i indikatore 1.5.1, 11.5.1

²² Vidi i indikatore 1.5.3, 11.b.1

²³ Vidi i indikatore 1.5.4, 11.b.2

²⁴ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-convention/status-of-ratification/>; [green-climate-fund](https://greenclimatefund.org/) ; <https://www.greenclimatefund.org/>

²⁵ Green Climate Fund <https://unfccc.int/process/bodies/funds-and-financial-entities/green-climate-fund> ; <https://www.greenclimatefund.org/>

Uočava se da su indikatori 13.2.1 i 13.b.1 u značajnoj meri poklapaju, dok je indikator 13.1.1. praktično ponavljanje indikatora 1.5.1 i 11.5.1, a 13.1.2. je praktično ponavljanje indikatora 1.5.3 i 11. b.1.

- Evropska unija je u cilju praćenja sprovođenja Ciljeva održivog razvoja 2020. godine ustanovila *EU set indikatora za Ciljeve održivog razine razvoja*²⁶, trenutno je 65 indikatora COR-a EU i usklađeni sa UN indikatorima COR-a. Za COR13 indikatori (6+3) su:
 - Emisija gasova sa efektom staklene baste (Izvor podataka: Evropska agencija za životnu sredinu -EEA)
 - Intenzitet emisije gasova sa efektom staklene baste u potrošnji energije (EEA, Eurostat)
 - Srednje odstupanje temperature pri površini (EEA)
 - Ekonomski gubici u vezi sa klimom (EEA)
 - Doprinos međunarodnoj obavezi od 100 milijardi USD za potrošnju povezanu sa klimom (DG Clima, EIONet)
 - Stanovništvo pokriveno potpisanim Sporazumom za klimu i energiju gradonačelnika (JRC)
 - Dodatni indikatori ostalih ciljeva koji dopunjaju praćenje ovog cilja:
 - Udeo obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije (Eurostat)
 - Prosečne emisije CO₂ po km iz novih putničkih automobile (EEA)
 - Srednja kiselost okeana (Mercator Ocean).

Ne treba zaboraviti da za COR13 praćenje sprovođenja Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama predstavlja isto okvir za monitoring²⁷.

3.3. Analiza povezanosti Cilja održivog razvoja 13 sa ostalim ciljevima održivog razvoja

Svi 17 COR su međusobno povezani, što i COR13 postavlja u matricu međusobnih povezanosti. Uspeh u primeni COR13 utiče na uspeh ostalih COR i obrnuto.

Ukoliko se pogleda interakcija COR 13 sa ostalim ciljevima održivog razvoja (preko potciljeva i indikatora koji se prate), može se okvirno postaviti matrica uticaja koja sledi.

	Neposredni uticaj	Posredni uticaj
COR 13	COR1, posebno potcilj 1.5	COR3, COR5, COR6, COR7, COR8, COR9, COR10, COR14, COR15, COR16
	COR2, posebno potcilj 2.4	
	COR11, posebno potcilj 11.b.	
	COR12, posebno potcilj 12.8 (indikator 12.8.1.), 12.2. i 12.c	
	COR 4	
	COR17	

Matrica može biti prikazana i na ilustrativni način (gde smo dodali markiranje Ciljeva održivog razvoja na kojima u poslednjim godinama radi strukovno udruženje Ambasadori održivog razvoja i životne sredine – AOR):

Međusobna povezanost COR može se posmatrati i preko drugih kriterijuma. Na primer, Stokholmski institut za životnu sredinu 2018. godine je dao

26 https://ec.europa.eu/eurostat/documents/276524/10369740/SDG_indicator_2020.pdf

27 <https://unfccc.int/>

pogled²⁸ na COR kroz prizmu klimatskih promena. Da bi uporedili aktivnosti za sprovođenje Nacionalno utvrđenih kontribucija za sprovođenje Pariskog sporazuma (NDC) kroz 17 Ciljeva održivog razvoja, autori su razvili 42 teme, koje pokrivaju širok spektar svih COR-a. Identifikovane su povezаности u slučajevima kada se klimatska aktivnost posebno odnosi na temu²⁹. Pariski sporazum i Agenda UN o održivom razvoju do 2030. godine međusobno se potkrepljuju: svaki je ključan za primenu drugog. Ne može biti održivog razvoja bez klimatskog delovanja i obrnuto; oba pozivaju na međusektorski pristup, zbog čega NDC predviđaju paralelne akcije u energetici, poljoprivredi, transportu, industriji, urbanom razvoju, šumarstvu, upravljanju prirodnim resursima itd., koje obuhvataju širok spektar COR-a, a ne samo COR13.

Tako na primer, za srednje razvijene zemlje i COR13 kao teme od prioritetnog ko-benefit značaja identifikuju se³⁰:

1. Obrazovanje
2. Energija
3. Smanjivanje katastrofa i rizika od katastrofa
4. Prilagodljivost
5. Infrastruktura
- 6-10. Vode, Efikasnost resursa, Poljoprivreda, Istraživanja i razvoj, Zdravlje.

Međutim, treba ukazati da se iz raspoloživih studija ne može izvući zajednička slika u vezi sa utvrđenim međusobnim vezama COR-a. Međusobne veze snažno zavise od metode i podataka koji se koriste, kao i od geografskog opsega izveštaja (što znači da li se međusobne veze analiziraju na nivou države, regionala ili sveta).

4. Pet godina sprovođenja ciljeva održivog razvoja, sa fokusom na COR 13

Politički forum UN-a o održivom razvoju na visokom nivou (HLPF)³¹ je glavni globalni forum za razmatranje uspeha, izazova i naučenih lekcija u postizanju Agende za održivi razvoj do 2030. godine, gde zemlje mogu da predstave svoje dobrovoljne nacionalne preglede³². Do sada je više od stotinu zemalja predstavilo svoje napore na unapređenju Agende 2030.

4.1. Analiza sprovodenja na globalnom nivou

Izveštaj o sprovođenju ciljeva održivog razvoja za 2020. godinu³³ predstavlja pregled napretka u ispunjavanju Ciljeva održivog razvoja pre početka pandemije, ali takođe razmatra i neke od razornih početnih uticaja COVID-19 na određene ciljeve i potciljeve. Izveštaj je pripremilo Odeljenje za ekonomski i socijalni pitanja Ujedinjenih nacija u saradnji sa preko 200 stručnjaka iz više od 40 međunarodnih agencija, koristeći najnovije dostupne podatke i procene.

Sprovođenje COR13 nije dobilo dobru ocenu (opasno visok nivo emisije gasova sa efektom staklene baste!)³⁴.

Da bi se postigla nisko-karbonska, klimatski otporna tranzicija, potrebne su mnogo veće razmere godišnjih ulaganja.

28 www.transparency-partnership.net/system/files/document/181213b-gill-dzebo-climate-actionsdgs-pb-1811m-web.pdf

29 <https://klimatalog.die-gdi.de/ndc-sdg/synergies>

30 https://klimatalog.die-gdi.de/ndc-sdg/synergies/Upper_Middle_Income/10

31 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/monitoring-and-progress-hlpf/>

32 Cilj dobrovoljnih nacionalnih pregleda (VNR) je da olakšaju razmenu iskustava vlada, uključujući uspehe, izazove i naučene lekcije u sprovodenju Agende 2030. Oni takođe teže jačanju politika i mobilizaciji podrške i partnerstava za ciljeve održivog razvoja.

33 <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/>

34 <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/progress-chart-2020.pdf>

Svet je daleko od postizanja ovog Cilja održivog razvoja 13 – COR13 na trenutnom nivou nacionalno utvrđenih doprinosa. Globalne emisije gasova sa efektom staklene bašte razvijenih zemalja i ekonomija u tranziciji smanjile su se za 6,5 procenata u periodu 2000–2018. godine. U međuvremenu, emisije zemalja u razvoju povećane su za 43,2 procenta od 2000. do 2013. godine. Porast se u velikoj meri može pripisati povećanoj industrijalizaciji i povećanoj ekonomskoj proizvodnji merenoj BDP-om. 189 strana ratifikovalo je Pariski sporazum³⁵, a 186 strana (185 zemalja plus Evropska unija) saopštilo je svoje prve nacionalno određene doprinose Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama. Tri strane su saopštile svoj drugi nacionalni doprinos. Pored toga, strane su podnele 17 dugoročnih strategija, 18 nacionalnih planova adaptacije i 2 komunikacije o adaptaciji. Do 2020. godine se očekivalo da strane ažuriraju postojeće nacionalno određene doprinose ili saopšte nove, sa ciljem da znatno povećaju ambicioznost predložene klimatske akcije. Pandemija COVID-19, koja je zaustavila ekonomsku aktivnost i poremetila poslovanje širom sveta, pruža mogućnost zemljama da ponovo procene prioritete i obnove svoje ekonomije kako bi bile zelenije i otpornije na klimatske promene.

Klimatske promene i dalje pogoršavaju učestalost i ozbiljnost prirodnih katastrofa, koje su 2018. godine pogodile više od 39 miliona ljudi, što je rezultiralo smrtnim ishodima, poremećenim uslovima života i ekonomskim gubicima. Do aprila 2020. godine, 85 zemalja - nešto više od 40 procenata - izvestile su da imaju nacionalne strategije za smanjenje rizika od katastrofa koje su donekle usklađene sa Sendajskim okvirom³⁶, a šest zemalja izveštava o potpuno usklađenim nacionalnim strategijama. U 2018. godini 55 zemalja izvestilo je da su barem neke od njihovih lokalnih vlada imale lokalne strategije za smanjenje rizika od katastrofa koje su donekle u skladu sa nacionalnim strategijama. Zemlje ulazu snažne napore baveći se rizicima od pandemija poput COVID-19 integrišući upravljanje rizikom od biološke opasnosti u strategije smanjenja rizika od katastrofa na nacionalnom i lokalnom nivou.

Postoji i "SDG Tracker" koji predstavlja podatke o svim dostupnim pokazateljima iz baze podataka „Naš svet u podacima“, koristeći zvanične statistike UN-a i drugih međunarodnih organizacija³⁷; podaci su korisni posebno kada se ne mogu naći u izvorima podataka na nacionalnom nivou.

4.2. Analiza sprovodenja u Evropskoj uniji

Evropska unija (u daljem tekstu EU) je dala pozitivan i konstruktivan doprinos razvoju Agende 2030 i posvećena je primeni COR-a u svim politikama, podstičući i zemlje članice EU (i zemlje kandidate za članstvo u EU) da čine isto.

U periodu 2014-2017. godine, EU je 20% svog budžeta bila izdvojila za klimatske akcije i ovaj ideo će verovatno dostići najmanje 25% od 2021. godine, što potvrđuje sve veći značaj klimatskog delovanja u agendi.

Evropska komisija je decembra 2019. predstavila „Evropski zeleni dogovor“³⁸, novu strategiju rasta EU. Cilj *Evropskog zelenog dogovora* je da Uniju transformiše u modernu, efikasnu i konkurentnu ekonomiju u kojoj se rešavaju klimatski i izazovi

³⁵ Evidentirano na dan 31. marta 2020. godine

³⁶ Cilj Sendajskog okvira za smanjenje rizika od katastrofa 2015–2030. je smanjenje postojećih - i sprečavanje novih rizika od katastrofa kroz jasne ciljeve i prioritete za delovanje, u skladu sa Agendom za održivi razvoj do 2030. godine.

³⁷ <https://sdg-tracker.org/>

³⁸ European Commission (2019), The European Green Deal, COM(2019) 640.

zaštite životne sredine i pretvaraju u mogućnosti, dok održivi razvoj u Evropskoj uniji čini tranzicijom pravičnom i inkluzivnom za sve; sadrži mapu puta sa akcijama za zaustavljanje klimatskih promena, prelazak na cirkularnu ekonomiju³⁹, smanjivanje gubitka biodiverziteta i smanjenje zagađenja. Štaviše, ona daje potrebne investicije i dostupne alate za finansiranje. Godišnji ciklus 2020. započeo je Godišnjom strategijom održivog rasta⁴⁰. EU je 2020. godine predstavila podatke monitoringa o napretku prema COR-u⁴¹ u kontekstu EU; ova publikacija je zasnovana na skupu indikatora COR EU (videti poglavlje 3.2. ove Analize)⁴².

Ukupna ocena napretka prema COR13 u EU “ostaje neutralna”, što znači da je tokom poslednjih nekoliko godina postignut napredak u nekim oblastima, dok su negativni događaji zabeleženi u drugim (trend ukazuje da će EU ispuniti svoj cilj za 2030. godinu koji se odnosi na smanjenja emisija gasova sa efektom stakene baštne, ali EU zaostaje na putu ka svom cilju za obnovljive izvore energije do 2020. godine; srednja kiselost okeana nastavlja da raste; monetarni gubici usled vremenskih i klimatskih katastrofa i dalje rastu).

4.3. Analiza sprovodjenja COR13 u Srbiji

Odredbom u tački 9. člana Ustava Republike Srbije predviđeno da Republika Srbija uređuje i obezbeđuje: „održivi razvoj; sistem zaštite i unapređenja životne sredine; zaštitu i unapređivanje biljnog i životinjskog sveta; ...“.

Da bi se adekvatno odgovorilo na pitanje kako se sprovode COR u Srbiji⁴³, potrebno je dati okvirni prikaz nacionalnih strateških dokumenata. U ovoj Analizi, u nastavku, dat je istorijski prikaz osnovnih dokumenata različitog nivoa, koji su bili okvir za održivi razvoj.

God.	Međunarodni nivo, selektovani važni relevantni događaji	Selektovani relevantni (strateški) dokumenti
1972.	Prva UN Konferencija o životnoj sredini i održivom razvoju (UNCHS), Stokholm, Švedska	
1987.	Brundtlandov izveštaj „Naša zajednička budućnost“	
1991.	(Prvi zakon o zaštiti životne sredine Republike Srbije)
1992.	UN Konferencija o životnoj sredini i razvoju (UNCED), Rio de Žaneiro (Brazil), sa Rio Deklaracijom, Agendum 21, 3 Rio Konvencije, među kojima je UNFCCC. Osnovana Komisija za održivi razvoj (CSD).	Nacionalni izveštaj za UNCED, Savezna Republika Jugoslavija
1993.	Usvojena Politika zaštite životne sredine (uz načelo održivog razvoja), Savezno ministarstvo životne sredine, SRJ
1996.	Nacionalni izveštaj SRJ za Habitat II Komitet
1997.	SRJ ratifikovala okvirnu konvenciju Ujedinjenih Nacija o promeni klime

³⁹ Videti i Mihajlov A., A.Mladenović and F.Jovanović (2019), Circular Economy in Serbia: The Process Started, Belgrade: Environmental Ambassadors for Sustainable Development, raspoloživo na <http://ambassadors-env.com/en/www-staro-pre-2020/circular-economy-in-serbia/>

⁴⁰ European Commission (2019), Annual Sustainable Growth Strategy 2020, COM(2019) 650

⁴¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/11011074/KS-02-20-202-EN-N.pdf/334a8gef-636a-bb8a-294a-73a052882f7f>

⁴² Elementi Agende 2030 koji su manje relevantni za EU jer su usredsređeni na druge delove sveta (na primer gde se ciljevi posebno odnose na zemlje u razvoju) ne uzimaju se u obzir.

⁴³ Pogledati i Monitoring izveštaj o stepenu ispunjenosti uslova za sprovođenje Ciljeva održivih razvoja (COR) u Republici Srbiji, Načrt, Beogradska otvorena škola i Beogradski fond za političku izuzetnost, Beograd, 2020

2000.	Milenijumski Samit UN, Njujork . Usvojeni Milenijumski ciljevi razvoja 2000-2015	...
2001.	EU Strategija održivog razvoja	
2002.	Svetски samit o održivom razvoju (WSSD), Johanesburg, Južna Afrika Johanesburgski plan za implementaciju	Izveštaj o napretku u sprovođenju Agende 21: Srbija na putu održivog razvoja
2003.	...	Strategija RS za smanjenje siromaštva Strategija upravljanja otpadom, sa programom približavanja Republike Srbije EU, 2003-2008.
2005.	Počela UN dekada obrazovanja za održivi razvoj 2005-2014.	Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji Strategija lokalnog održivog razvoja (usvojena na Generalnoj skupštini Stalne konferencije gradova i opština
2006.	EU Strategija održivog razvoja	Nacionalni milenijumski ciljevi razvoja u Republici Srbiji ⁴⁴ Strategija razvoja šumarstva
2007.	EU 2020 Paket za klimu i energiju
2008.	...	Nacionalna strategija održivog razvoja Republike Srbije od 2009. do 2019. godine Srbija je ratifikovala Kjoto Protokol
2009.	Samit UN o klimatskim promenama, Kopenhagen, Danska	Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije održivog razvoja Republike Srbije (2009 – 2017.)
2010.	...	Prostorni plan Republike Srbije 2010-2020. Strategija upravljanja otpadom 2010-2019. Nacionalni program zaštite životne sredine, za period od 10 godina do 2019. godine Prvi nacionalni izveštaj o sprovođenju Konvencije o klimatskim promenama (Inicijalna nacionalna komunikacija) Strategija biološke raznovrsnosti u Republici Srbiji za period 2010-2019.
2011.	...	Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama Strategija i politika razvoja industrije RS 2011-2020. Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine RS Izveštaj o napretku u realizaciji Nacionalne strategije održivog razvoja
2012.	UN Konferencija o održivom razvoju (UNCSD) Rio+20, Rio de Žaneiro, Brazil	Nacionalni izveštaj za Rio+20 Konferenciju: Studija o napretku i perspektivi zelene ekonomije i održivog rasta u Srbiji ⁴⁵ Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara, 2012-2022. Strategija razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2020.
2013.	UN Komisija za održivi razvoj je zamenjena Političkim forumom na visokom nivou o održivom razvoju (HLPF) ⁴⁶	

44 Od 5.6.2006. Republika Srbija postaje pravni naslednik Savezne Republike Jugoslavije i Zajednice Srbije i Crne Gore

45 <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/984serbia.pdf>

46 HLPF se sastaje svake godine u okviru ECOSOC sastanaka, i svake četvrte godine kao deo sastanka UN Generalne skupštine

2014.	Ciljevi EU u oblasti klime i energije do 2030. godine	Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2014-2024.
2015.	Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja usvojeni na UN Generalnoj skupštini, Njujork Klimatska konferencija COP21 u Parizu („Pariski sporazum“). Sendajski okvir za smanjenje rizika od katastrofa, Japan	Strategija razvoja energetike RS do 2025. sa projekcijama do 2030. Usvojen dokument: Status i planovi prenošenja sprovođenje pravnih tekovina EU za Poglavlje 27 – životna sredina i klimatske promene ⁴⁷ Usvojen dokument: Nacionalno utvrđene kontribucije za sprovođenje Pariskog sporazuma (NDC) ⁴⁸ (Pripremljen je nacrt prvog nacionalnog plana adaptacije na izmenjene klimatske uslove).
2016.		Prvi Dvogodišnji ažurirani izveštaj R. Srbije prema Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime. Javni program reforme finansijskog upravljanja za period 2016-2020.
2017.		Ratifikovan „Pariski sporazum“ Drugi izveštaj Republike Srbije prema Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime. Strategija upravljanja vodama na teritoriji RS do 2034.
2018.	EU strategija ka klimatskoj neutralnosti do 2050. ⁴⁹ u skladu sa Pariskim sporazumom	Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina EU 2018-2021. - treća revizija, 2018.
2019.	EU rezolucija o „Evropskom zelenom dogovoru“	Ekonomski program reformi (ERP) za period 2019-2021. Strategija urbanog održivog razvoja RS do 2030. Dobrovoljni Nacionalni Pregled Republike Srbije o Sprovođenju Agende 2030 za održivi razvoj
2020.	EU Godišnja strategija održivog rasta 2020 ⁵⁰ Početak UN dekade za akcije delovanja za održivi razvoj 2020-2030.	Pregovaračka pozicija za Poglavlje 27 – životna sredina i klimatske promene, dostavljena EU ⁵¹ Nacionalni plan za smanjenje emisija glavnih zagadjujućih materija koje potiču iz starih velikih postrojenja za sagorevanje ⁵² Strategija razvoja industrije 2021-2030 ⁵³ (Nacrt Strategije nisko-ugljeničnog razvoja RS/ Strategija za klimatske promene)
....		
2030.	...prestanak važenja Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja	

47 http://www.pregovarackagrupa27.gov.rs/?wpfb_dl=69

48 Za Srbiju https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/Serbia%20First/Republic_of_Serbia.pdf

49 COM (2018) 773

50 COM (2019) 650

51 Dokument u statusu „limite“

52 www.ekologija.gov.rs/nacionalni-plan-za-smanjenje-emisija-glavnih-zagadjujucih-materija-koje-potici-iz-starih-velikih-postrojenja-za-sagorevanje

53 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

RS nije kapitalizovala svoj višedecenijski rad na problematici održivog razvoja; uočljivo je da Republika Srbija u 2021. godinu ulazi sa desetak relevantnih važećih strateških dokumenata, koji ne predstavljaju pravno zaokruženu osnovu za obezbeđenje razvoja RS na principima održivog razvoja:

1. Dokument o Sprovođenju Agende 2030 za održivi razvoj (Dobrovoljni Nacionalni Izveštaj Republike Srbije)⁵⁴
2. Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara, 2012-2022.⁵⁵
3. Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina EU 2018-2021 - treća revizija, 2018.⁵⁶
4. Pregovaračka pozicija za Poglavlje 27 – životna sredina i klimatske promene, dostavljena EU⁵⁷
5. Nacionalno utvrđene kontribucije za sprovođenje Pariskog sporazuma (NDC)⁵⁸
6. Ekonomski program reformi (ERP) za period 2019-2021.⁵⁹
7. Strategija urbanog održivog razvoja RS do 2030.⁶⁰
8. Strategija upravljanja vodama na teritoriji RS do 2034.⁶¹
9. Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2014-2024.
10. Strategija razvoja energetike RS do 2025. sa projekcijama do 2030.⁶²
11. Strategija razvoja industrije 2021-2030

12. (Nacrt Strategije nisko-ugljeničnog razvoja RS/ Strategija za klimatske promene) ⁶³

Evropske integracije ostaju strateški cilj i ključni spoljnopolički prioritet Srbije. Prethodnih godina ponovo se govori o značaju ulaska Republike Srbije u Evropsku uniju⁶⁴. Kao zemlja kandidat za članstvo u EU, Srbija se trudi da se uskladi sa politikama i delovanjem EU. Oblasti politike životne sredine i klimatskih promena tek treba da dobiju odgovarajuću pažnju; postignut je određeni nivo pripreme u oblasti životne sredine i klimatskih promena, primećen je ograničen napredak u oblasti energetike (iako je pravni okvir napredan i direktive EU transponovane, sprovođenje i primena je u vrlo ranoj fazi). Pregovaračka pozicija za poglavje 27 (životna sredina i klimatske promene) podnosi se Evropskoj komisiji u januaru 2020. Srbija planira da primeni Pariski sporazum i da razvije Nacionalni plan za klimu i energiju, u skladu sa obavezama Energetske zajednice⁶⁵.

U nastavku analize, **fokus će biti samo na COR13, odnosno potencijalu da se se kroz pravni okvir prevaziđe „uspavana faza“ u odnosu na ovaj COR u Srbiji.**

Buduća **Strategija nisko-ugljeničnog razvoja RS/ Strategija za klimatske promene**, od ključnog je značaja kao krovni dokument RS u oblasti klimatskih promena (RS već nekoliko godina „obećava“ EU usvajanje ove strategije, obzirom da je ona ključna i za integraciju RS u EU; poslednje obećanje je bilo da će biti usvojena do kraja 2020. godine). Dodatno, ovo direktno utiče i na COR 13.2.1.

Treba započeti inovaciju **Nacionalne strategije održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara**, koja je ustanovljena zakonom i važna je ne samo za održivo korišćenje

54 <http://www.civilnodrustvo.gov.rs/upload/DNI,%20srp.pdf>

55 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2012/33/1>

56 <https://www.mei.gov.rs/srl/dokumenta/nacionalna-dokumenta/npac>

57 Dokument pod oznakom „limite“ dok ne bude otvoreno Poglavlje 27 za pregovaranje sa EU (do tada korisno konsultovati http://www.pregovarackagrupa27.gov.rs/?npfb_dl=69)

58 https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/Serbia%20First/Republic_of_Serbia.pdf

59 mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/2019/Program%20ekonomskih%20reformi%202019%20-%202021.pdf

60 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

61 <https://www.paragraf.rs/propisi/strategija-upravljanja-vodama-u-srbiji-do-2034.html>

62 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/ostalo/2015/101/1/reg>

63 <http://www.klimatskastrategija.eu/>

64 <https://www.srbija.gov.rs/tekst/330296/evropske-integracije.php>, pristupljeno 12.09.2020.

65 Sastarni deo pristupanja EU; Srbija je već preuzeila određene obaveze kroz Regionalni energetski sporazum. Serbia 2019 Progress Report, European Commission (2019)

prirodnih resursa i dobara, već i kao mesto pozicioniranja održivog rasta i razvoja. Inoviranje usaglasiti sa Zakonom o planskom sistemu RS⁶⁶. **Strukovno udruženje Ambasadori održivog razvoja i životne sredine je 2018. godine pokrenulo Inicijativu za inoviranje Nacionalne strategije održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara⁶⁷; nije bilo reakcije nadležnih organa.**

Dokument o Sprovođenju Agende 2030 za održivi razvoj (Dobrovoljni Nacionalni Izveštaj Republike Srbije), koji je usvojila Vlada i koji je razmatran na odborima Skupštine⁶⁸ i koji u tekstu navodi da se oslanja na prethodnu Nacionalnu stratežiju održivog razvoja, definiše 6 prioriteta za razvoj RS, u okviru koga se navodi da je bila namena da se COR posmatraju „horizontalno“. Vlada RS uspostavila je šest strateških putanja prerastanja u održivost:

1. Povezivanje, partnerstva i integracija Srbije sa Evropom i svetom,
2. Postizanje bržeg, inkluzivnog i održivog privrednog rasta, baziranog na ekonomskom, naučnom i inovacionom potencijalu,
3. Efikasno i delotvorno pružanje javnih usluga, pre svega kroz unapređenje kapaciteta javne uprave kako bi postala servis građana, kao i aktivnosti koje će omogućiti ostvarenje prava na zdravu životnu sredinu, bolju socijalnu zaštitu, moderno i funkcionalno zdravstvo,
4. Unapređivanje ljudskih prava i bezbednost, gde Srbija teži smanjenju nejednakih šansi, iskorenjivanju siromaštva, većoj inkluzivnosti, ostvarivanju pune rodne ravnopravnosti. Posvećenost ljudskim i manjinskim pravima, zajedno sa ostalim reformama u ovoj oblasti, doprineće ostvarenju načela socijalne pravde i izgradnji društvene kohezije sa krajnjim ciljem da u koncept održivog razvoja integriše pravo svakog pojedinca na održivi razvoj,
5. Obrazovanje za 21. vek, pri čemu država stavlja akcenat na kreiranje obrazovnog sistema prema potrebama društva i poželjne budućnosti, uz povećanje dostupnosti svima kojima je obrazovanje potrebno.
6. Transformativna digitalizacija, koja je prepoznata kao najsnažniji motor inovacija, konkurentnosti i rasta i pokreće sve reformske procese, čineći srž razvoja celoga društva.

U dokumentu se, iako postoji podnaslov COR13, ustvari ne dobija slika o sprovođenju ovog Cilja održivog razvoja u Srbiji; navedeni su samo neki pogledi na ovaj cilj iz perspektive mladih i lokalne samouprave. **Strukovno udruženje Ambasadori održivog razvoja i životne sredine je 2019. godine uradilo „Izveštaj iz senke“⁶⁹ na ovaj dokument, analizirajući da li su pitanja životne sredine i rodne ravnopravnosti horizontalno razmatrana i ovaj Izveštaj predstavila na istoj sednici UN u Njujorku⁷⁰, na kojoj je pre toga Vlada Srbije predstavila zvanični dokument. Pokazano je da dokument nije ova pitanja posmatrao kao horizontalne teme. Nadležni su Izveštaj iz senke „primili k znanju“; nema javno dostupne informacije o daljem procesu i dokumentu.** Ukoliko se potvrди da je ovaj dokument „naslednik nacionalne strategije održivog razvoja“ treba pristupiti njegovom inoviranju i adekvatnom postavljanju problematike.

Konstataciju da **Ciljevi održivog razvoja nisu uključeni u ključne nacionalne dokumente Republike Srbije**, potkrepljuje i analiza sinergije Nacionalno utvrđenih kontribucija za sprovođenje Pariskog sporazuma (NDC)⁷¹ i sprovođenja COR-a, za Srbiju, koju je radio

66 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2018/30/1/reg>

67 <http://ambassadors-env.com/en/2018/10/14/env-net-initiative-to-update-national-strategy-on-sustainable-development-by-applying-circular-economy-concept/>

68 I predstavljen u UN HLPF u Njujorku 2019.godine

69 <http://ambassadors-env.com/en/files/Shadow-Report.pdf>

70 <http://ambassadors-env.com/en/2019/08/15-serbia-and-agenda-2030-shadow-report-to-voluntary-national-report-presented-by-easd-president-in-un-new-york/>

71 Za Srbiju https://www4.unfccc.int/sites/ndestaging/PublishedDocuments/Serbia%20First/Republic_of_Serbia.pdf

Stokholmski institut za životnu sredinu i u kojoj je konstantovano⁷² da po mnogim temama o kojima Srbija međunarodno izveštava, primena Ciljeva održivog razvoja nije ni pomenuta.

Iz dosadašnje analize sledi da se u RS planira praćenje primene COR-a, preko tri izvora, koji sistemski nisu povezani:

Monitoring primene COR-a/COR13		
Statističkim pokazateljima na bazi UN indikatora ⁷³	Pokazateljima na bazi seta indikatora EU ⁷⁴ ; u RS praktično prati Agencija za zaštitu životne sredine ⁷⁵	Praćenje sprovođenja Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama ⁷⁶

Prema statističkim pokazateljima:

COR13*: akcija za klimu (preduzeti hitnu a koju u borbi protiv klimatskih promena i njenih posledica)	Indikatori za praćenje COR 13	Praćenje indikatora za RS (analiza urađena sep. 2020.) ⁷⁷
	13.1.1 ⁷⁸ Broj smrtnih slučajeva, nestalih lica i lica direktno pogođenih katastrofama na 100.000 stanovnika	Nije utvrđena vrednost indikatora po zvaničnoj nacionalnoj statistici koja prati sprovođenje COR13
	13.1.2 ⁷⁹ Broj zemalja koje usvajaju i primenuju nacionalne strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendaj okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030. godine	
	13.1.3 ⁸⁰ <i>Udeo lokalnih samouprava koje usvajaju i primenuju strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa</i>	
	13.2.1 Broj zemalja koje su dostavile svoje komunikacije o uspostavljanju ili operacionalizaciji integrisanih politika/strategija/planova za povećanje njihove sposobnosti da se prilagode negativnim uticajima klimatskih promena i koji podstiču otpornost na klimatske promene i razvoj sa niskim emisijama gasova sa efektom staklene baštne na način koji ne ugrožava proizvodnju hrane (uključujući nacionalni plan adaptacije, nacionalno utvrđene doprinose, nacionalne komunikacije, dvogodišnje ažurirane izveštaje ili drugo)	
	13.3.1 Broj zemalja koje su integrisale pitanja ublažavanja, prilagođavanja, smanjenja uticaja i ranog upozoravanja u kurikulumu za osnovno, srednje i visoko obrazovanje	
	13.3.2 Broj zemalja koje su dostavile svoje komunikacije o izgradnji institucionalnih, sistemskih i pojedinačnih kapaciteta za sprovođenje prilagođavanja, ublažavanja, i transfera tehnologije i razvojnih aktivnosti	
	13.a.1 Iznos mobilisanih US dolara godišnje u periodu od 2020 do 2025. u svrhu dostizanja preuzete obaveze od US 100 milijardi dolara	
	13.b.1 Broj najnerazvijenijih zemalja i malih ostrvskih zemalja u razvoju koje dobijaju specijalizovanu podršku, kao i iznos podrške, uključujući finansije, tehnologiju i izgradnju kapaciteta, za mehanizme podizanja kapaciteta za delotvorno planiranje i upravljanje u vezi sa klimatskim pitanjima, uključujući naglasak na žene, mlade i lokalne i marginalizovane zajednice	

* Priznajući da je Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama primarni međunarodni međuvladin forum za pregovaranje o globalnom odgovoru na klimatske promene

Kako do danas nema vrednosti ovih indikatora, od koristi je znati da se oni opisno mogu utvrditi. Jedna od mogućnosti prikazana je u nastavku ove Analize.

72 <https://klimalog.die-gdi.de/ndc/#NDCExplorer/worldMap?NDC??income???catIncome>

73 <http://sdg.indikatori.rs/sr-latn/> ; <http://sdg.indikatori.rs/sr-latn/area/climate-action/>

74 <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

75 <https://indicator.sepa.gov.rs/nacionalna-lista-indikatora/pravilnik-o-nacionalnoj-listi-indikatora-zastite-zivotne-sredine>

76 <https://unfccc.int/>

77 <http://sdg.indikatori.rs/sr-latn/area/climate-action/?subarea=SDGUN1301&indicator=>

78 Videti i indikatore 1.5.1, 11.5.1

79 Videti i indikatore 1.5.3, 11.b.1

80 Videti i indikatore 1.5.4, 11.b.2

Indikatori za praćenje COR13	Opisno stanje utvrđeno ovom Analizom
13.1.1 ⁸¹ Broj smrtnih slučajeva, nestalih lica i lica direktno pogodjenih katastrofama na 100.000 stanovnika	<p>Death rate from natural disasters, 1990 to 2017 The annual number of deaths from all forms of natural disaster per 100,000 people.</p> <p>Source: IHME, Global Burden of Disease Note: To allow comparisons between countries and over time this metric is age-standardized. OurWorldInData.org/natural-disasters • CC BY</p> <p>https://ourworldindata.org/natural-disasters</p>
13.1.2 ⁸² Broj zemalja koje usvajaju i primenjuju nacionalne strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendai okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030. godine	Ocena usvajanja i primene nacionalnih strategija u skladu sa Sendajevim okvirom: 0,68 (Srbija, 2017) ⁸³
13.1.3 ⁸⁴ Udeo lokalnih samouprava koje usvajaju i primerjuju strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa	Broj lokalnih samouprava koje usvajaju strategije za smanjenje rizika od katastrofa, 2017. do 2018. (Broj lokalnih samouprava koje usvajaju i sprovode lokalne strategije za smanjenje rizika od katastrofa u skladu sa nacionalnom strategijom): 174 (Srbija, 2018) ⁸⁵
13.2.1 Broj zemalja koje su dostavile svoje komunikacije o ustavljanju ili operacionalizaciji integrisanih politika/strategija/planova za povećanje njihove sposobnosti da se prilagode negativnim uticajima klimatskih promena, i koji podstiču otpornost na klimatske promene i razvoj sa niskim emisijama gasova sa efektom staklene baštne na način koji ne ugrožava proizvodnju hrane (uključujući nacionalni plan adaptacije, nacionalno utvrđene doprinose, nacionalne komunikacije, dvogodišnje ažurirane izveštaje ili drugo)	<p>Indirektni indikatori koji se prate su: podaci o nacionalnim emisijama ugljen-dioksida, emisijama po stanovniku i merama primenitetu ugljeničnog razvoja⁸⁶.</p> <p>Annual CO₂ emissions Annual carbon dioxide (CO₂) emissions, measured in tonnes per year. This measures CO₂ emissions from fossil fuels and cement production only – land use change is not included.</p> <p>Our World In Data</p> <p>Per capita CO₂ emissions Average carbon dioxide (CO₂) emissions per capita measured in tonnes per year. This measures CO₂ emissions from fossil fuels and cement production only – land use change is not included.</p> <p>Our World In Data</p> <p>Carbon emission intensity of economies Carbon dioxide (CO₂) intensity of economies measured in kilograms of CO₂ per unit of GDP (measured in international-\$ in 2011 prices).</p> <p>Our World In Data</p>

81 Videti i indikatore 1.5.1, 11.5.1

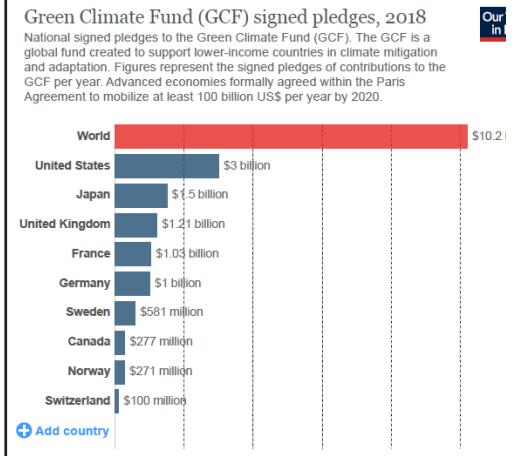
82 Videti i indikatore 1.5.3, 11.b.1

83 ourworldindata.org/grapher/countries-with-legislative-regulatory-provisions-for-managing-disaster-risk?region=Europe

84 Videti i indikatore 1.5.4, 11.b.2

85 <https://sdg-tracker.org/climate-change>

86 <https://sdg-tracker.org/climate-change>

13.3.1 Broj zemalja koje su integrisale pitanja ublažavanja, prilagođavanja, smanjenja uticaja i ranog upozoravanja u kurikulumu za osnovno, srednje, i visoko obrazovanje	U sasvim početnoj fazi je integrisanje pitanja ublažavanja, prilagođavanja, smanjenja uticaja klimatskih promena, kao i ranog upozoravanja, u kurikulumu za osnovno, srednje i visoko obrazovanje																						
13.3.2 Broj zemalja koje su dostavile svoje komunikacije o izgradnji institucionalnih, sistemskih i pojedinačnih kapaciteta za sprovođenje prilagođavanja, ublažavanja, i transfera tehnologije, i razvojnih aktivnosti	Podaci o tome da li je Srbija dostavila svoje komunikacije o izgradnji institucionalnih, sistemskih i pojedinačnih kapaciteta za sprovođenje prilagođavanja i ublažavanja klimatskih promena i transfera tehnologije i razvojnih aktivnosti, mogu se identifikovati korišćenjem, pre svih, internet stranica https://www.klimatskepromene.rs/ i http://www.pregovarackagrupa27.gov.rs/																						
13.a.1 Iznos mobilisanih US dolara godišnje u periodu od 2020 do 2025 za svrhe dostizanja preuzete obaveze od US 100 milijardi dolara	<p>Ovaj ishod se prati na globalnom nivou⁸⁷; indirektno odražava na nacionalnom nivou.</p> <p>Green Climate Fund (GCF) signed pledges, 2018 <table border="1"> <thead> <tr> <th>Country</th> <th>Pledge (\$ billion)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>World</td><td>\$10.2</td></tr> <tr><td>United States</td><td>\$3 billion</td></tr> <tr><td>Japan</td><td>\$1.5 billion</td></tr> <tr><td>United Kingdom</td><td>\$1.21 billion</td></tr> <tr><td>France</td><td>\$1.03 billion</td></tr> <tr><td>Germany</td><td>\$1 billion</td></tr> <tr><td>Sweden</td><td>\$581 million</td></tr> <tr><td>Canada</td><td>\$277 million</td></tr> <tr><td>Norway</td><td>\$271 million</td></tr> <tr><td>Switzerland</td><td>\$100 million</td></tr> </tbody> </table> <p>Source: Green Climate Fund (2018)</p> </p>	Country	Pledge (\$ billion)	World	\$10.2	United States	\$3 billion	Japan	\$1.5 billion	United Kingdom	\$1.21 billion	France	\$1.03 billion	Germany	\$1 billion	Sweden	\$581 million	Canada	\$277 million	Norway	\$271 million	Switzerland	\$100 million
Country	Pledge (\$ billion)																						
World	\$10.2																						
United States	\$3 billion																						
Japan	\$1.5 billion																						
United Kingdom	\$1.21 billion																						
France	\$1.03 billion																						
Germany	\$1 billion																						
Sweden	\$581 million																						
Canada	\$277 million																						
Norway	\$271 million																						
Switzerland	\$100 million																						
13.b.1 Broj najnerazvijenijih zemalja i malih ostrvskih zemalja u razvoju koje dobijaju specijalizovanu podršku, kao i iznos podrške, uključujući finansije, tehnologiju i izgradnju kapaciteta, za mehanizme podizanja kapaciteta za delotvorno planiranje i upravljanje u vezi sa klimatskim pitanjima, uključujući naglasak na žene, mlade, i lokalne i marginalizovane zajednice	<p>Srbija ne spada u ove zemlje.</p> <p>Ova Analiza ukazuje da bi bilo korisno pratiti koliko sredstava zemlja uspeva da iskoristi od Globalnog zelenog fonda⁸⁸.</p> <p>Podaci pokazuju da Srbija (septembra 2020.)⁸⁹ ima: 3 projekta koje Fond finansira sa 39,1 milion US dolara (plus 2 aktivnosti za 2 miliona US dolara)</p>																						

* Priznajući da je Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama primarni međunarodni međuvladin forum za pregovaranje o globalnom odgovoru na klimatske promene

Pokazatelje, indikatore na bazi seta indikatora EU⁹⁰(videti i poglavље 3.2. ove analize) u RS praktično prati Agencija za zaštitu životne sredine⁹¹, koja sakupljene podatke dostavlja Evropskoj agenciji za životnu sredinu. Ovi podaci u značajnoj meri su kompilirani u Prvom i Drugom nacionalnom izveštaju o sprovođenju Konvencije o klimatskim promenama⁹² (na primer, emisija gasova sa efektom staklene baste).

Prema pokazateljima sprovođenja Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama predstavlja isto okvir za monitoring⁹³ Srbija kao ne-Aneks I država

87 <https://sdg-tracker.org/climate-change>

88 <https://www.greendclimate.fund/>

89 <https://www.greendclimate.fund/countries-serbia>

90 <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

91 indicator.sepa.gov.rs/nacionalna-lista-indikatora/pravilnik-o-nacionalnoj-listi-indikatora-zastite-zivotne-sredine

92 <https://www.klimatskepromene.rs/publikacije/>

93 <https://unfccc.int/>

ima obaveze dostavljanja⁹⁴: Dvogodišnjih ažuriranih izveštaja svake dve godine i Nacionalne izveštaje svake četiri godine; nema obaveze za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, ali kao i od svih drugih strana i od nje se očekuje da dostavlja informacije o emisijama i uklanjanju gasova sa efektom staklene bašte kao i podatke o aktivnostima koje preduzima radi sprovođenja Konvencije, i aktivnostima koje imaju za cilj integrisanje pitanja klimatskih promena u širi proces planiranja razvoja zemlje. Srbija je do sada⁹⁵ dostavila sekretariatu Konvencije: Prvi nacionalni izveštaj (INC) Republike Srbije (2010), Drugi nacionalni izveštaj (2017)⁹⁶ i Prvi dvogodišnji ažurirani izveštaj⁹⁷ (2016).

U Srbiji, u sprovođenju COR13 je stagnacija i izazovi ostaju⁹⁸.

5. Zaključna razmatranja, sa fokusom na situaciju u Srbiji

Agenda 2030 je globalna strategija za planetu, sa 17 ciljeva i uključuje tri dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, društvenu uključenost i zaštitu i unapređenje životne sredine. Sedamnaest COR prate 169 potciljeva (ishoda) i preko 231 indikatora.

Predefinisano, ova analiza je fokusirana na COR13: akcija za klimu. Cilj održivog razvoja 13 ima 5 potciljeva/ishoda i za sada se prati korišćenjem 7, odnosno 8 indikatora ako se uzme u obzir sprovodjenje na lokalnom nivou. EU je 2020. godine ustanovila set indikatora za COR-a usklađenih sa UN indikatorima COR-a. Za COR13 EU ima 6 indikatora, odnosno 9 indikatora, ako se uzmu u obzir dodatni indikatori ostalih ciljeva koji dopunjaju praćenje ovog cilja.

Kod sprovođenje COR13 moraju se paralelno gledati Agenda 2030 i Pariski sporazum (odnosno procesi u okviru UNFCCC).

Svet je daleko od postizanja Cilja održivog razvoja 13 – COR13 je na trenutnom nivou nacionalno utvrđenih doprinosu. Sprovodenje COR13 nije dobilo dobru ocenu (opasno visok nivo emisije gasova sa efektom staklene baste!)

Ukupna ocena napretka prema COR13 u EU “ostaje neutralna” (nije bilo pomaka), što znači da je tokom poslednjih nekoliko godina postignut napredak u nekim segmentima (kao na primer u smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte), dok se negativni događaji uočavaju u drugim (na primer kod obnovljivih vidova energije).

Republika Srbija nije kapitalizovala svoj višedecenijski rad na problematici održivog razvoja; uočljivo je da Republika Srbija u 2021. godinu ulazi sa desetak relevantnih važećih strateških dokumenata, koji ne predstavljaju pravno zaokruženu osnovu za obezbeđenje razvoja RS na principima održivog razvoja. Ova Analiza je fokusirana na COR13, odnosno na potencijal da se kroz pravni okvir prevaziđe „uspavana faza“ u odnosu na ovaj COR u Srbiji. U Srbiji, u sprovođenju COR13 je stagnacija i izazovi ostaju.

Konstatuje se da COR-a nisu uključeni u ključne nacionalne dokumente Republike Srbije. **Strukovno udruženje Ambasadori održivog razvoja i životne sredine, u nastavku svojih usmerenih aktivnosti na COR-a, formuliše inicijativu da se što pre**

94 <http://klimatskepromene.dev2.nbgcreator.com/izvestavanje>

95 <http://klimatskepromene.dev2.nbgcreator.com/projekti>, pristupilo se 12.09.2020.

96 www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeni-klima-SNC_Srbija.pdf

97 [https://www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/04/E-version_FBUR-srpski-2016.pdf](http://www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/04/E-version_FBUR-srpski-2016.pdf)

98 Sachs, J., et al., 2020. *The Sustainable Development Goals and COVID-19, Sustainable Development Report 2020*. Cambridge: Cambridge University Press

identificuje i uradi/inovira strateški dokument koji bi bio čvrst okvir za sprovodenje Agende 2030 i praćenje COR-a, kako po UN, tako i po EU indikatorima.

Svih 17 COR su međusobno povezani, što i COR13 postavlja u matricu međusobnih povezanosti. Uspeh u primeni COR13 utiče na uspeh ostalih COR i obrnuto.

U zaključnim razmatranjima ove Analize, podvlači se značaj ko-implementacije COR13, sa ciljem 4 (kvalitetno obrazovanje), kao i sa ciljem 12. Osnovne matrice kobenefiti mogu se identifikovati kao:

COR13 – OČUVANJE KLIME/ AKCIJA ZA KLIMU	COR12 – ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA
13.2 Integrисati mere klimatskih promena u nacionalne politike, strategije i planiranje (industrije, infrastrukture, upravljanja i efikasnog korišćenja prirodnih resursa, javne nabavke, upravljanje otpadom, vodama, poljoprivredom, obezbeđivanja hrane.....)	<p>12.2 Do 2030. godine postići održivo upravljanje i efikasno korišćenje prirodnih resursa.</p> <p>12.8 Do 2030. godine osigurati da ljudi svuda imaju relevantne informacije i svest o održivom razvoju i načinu života u skladu sa prirodnom.</p> <p>12.b. Razviti i primeniti alate za praćenje uticaja održivog razvoja na održivi turizam koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode</p> <p>12.c Racionalizovati neefikasne subvencije za fosilna goriva koja podstiču rasipnu potrošnju, uklanjanjem poremećaja na tržištu,</p>
COR13 – OČUVANJE KLIME/ AKCIJA ZA KLIMU	COR4 - KVALITETNO OBRAZOVANJE
<p>13.2 Integrисati mere klimatskih promena u nacionalne politike, strategije i planiranje (...i strategije obrazovanja, nauke, inovacija...)</p> <p>13.3 Poboljšati obrazovanje, podizanje svesti i ljudske i institucionalne kapacitete za ublažavanje klimatskih promena, prilagođavanje, smanjenje uticaja i rano upozoravanje</p>	<p>4.4 Do 2030. godine znatno povećati broj omladine i odraslih koji imaju odgovarajuće veštine, uključujući tehničke i stručne veštine, za zapošljavanje, pristojne poslove i preduzetništvo („veštine za budućnost“)</p> <p>4.7 Do 2030. godine obezbediti da svi učenici steknu znanja i veštine potrebne za promociju održivog razvoja, uključujući između ostalog, kroz obrazovanje za održivi razvoj i održivi način života, ljudska prava, ravnopravnost polova, promociju kulture mira i nenasilja, globalno građanstvo i uvažavanje kulturne raznolikosti i doprinos kulture održivom razvoju</p> <p>4.c Do 2030. godine, znatno povećati ponudu kvalifikovanih nastavnika, uključujući kroz međunarodnu saradnju za obrazovanje nastavnika u zemljama u razvoju, posebno najmanje razvijenim zemljama i malim ostrvskim državama u razvoju</p>

Na kraju je interesantno podsetiti se na rezultate ankete U-izveštaja UNICEF-a o klimatskim promenama iz novembra 2019., o klimatskim promenama iz perspektive mladih. Prema mišljenju 39% ispitanika, nedovoljna reciklaža je glavna stvar u Srbiji koja dalje doprinosi klimatskim promenama, 24% veruje da je to proizvodnja i industrijsko zagađenje, 23% poljoprivreda i krčenje šuma, a 15% emisije ugljen-dioksida. Jasno je da to zasnovano na percepciji, a ne na dokazima i **opravdava potrebu za obrazovanjem mladih o klimatskim promenama⁹⁹, obukom za nove veštine i podizanje svesti.** Većina mladih ispitanika u ovom istraživanju (90%) kaže da je važno imati obrazovanje o klimatskim promenama, 7% ga je ocenilo kao umereno važno, dok je samo 4% reklo da to nije toliko važno.

⁹⁹ U postojećoj praksi se pitanje obrazovanja o i za klimatske promene sagledava u kontekstu obrazovanja za održivi razvoj. Srbija je prihvatile zaključke Samita u Johannesburgu i potpisnik je UNECE "Beogradske deklaracije" čime je bila prihvatiла da će do 2014. godine uključiti obrazovanje za održivi razvoj, na način kako se preporučuje, u sve nivoе i vrste obrazovnih programa. Obrazovanje za održivi razvoj je istovremeno i obrazovanje za životnu sredinu, kao i klimatske promene i predstavlja obrazovanje za budućnost i za buduće generacije. Pitanje obrazovanja o klimatskim promenama tek počinje da se nameće kao tema. Ukažujemo na "Klimatski paket" obrazovni materijal, u toku je adaptacija za korišćenje u Srbiji, informacije na; <https://www.klimatskepromene.rs/vesti/klimatski-obrazovni-paket>; www.undp.org/content/srbia/sr/home/presenter/articles/2020/klimatski-paket-u-srbiji.html, i ambassadors-env.com/en/project/adaptation-of-the-innovative-interactive-learning-toolkit-on-climate-change-the-climate-box/

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.131.1

551.583

МИХАЈЛОВ, Анђелка, 1951-

Analiza trenutne situacije vezano za Cilj održivog razvoja 13 - Akcija za klimu, u odnosu na potciljeve, sa osvrtom na situaciju u Srbiji / [autor Anđelka Mihajlov]. - Beograd : Ambasadori održivog razvoja i životne sredine, 2020 (Gornji Milanovac : Original). - 20 str. : graf. prikazi, tabele ; 25 cm

“ ... u okviru projekta ‘Cilj 13: Akcija za klimu - Borba protiv klimatskih promena i njihovog uticaja u lokalnim zajednicama’ ...” --> kolofon. - Podatak o autorki preuzet iz kolofona. - Tiraž 400. - Bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-89961-15-7

а) Одрживи развој б) Климатске промене

COBISS.SR-ID 27192329

AMBASADORI ODRŽIVOG
RAZVOJA I ŽIVOTNE SREDINE

ENVIRONMENTAL AMBASSADORS
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ENV.net PROJECT IS FUNDED
BY THE EUROPEAN UNION

The views expressed in this project do not necessarily
reflect the views of the European Commission